

Tarih & Gelecek Dergisi

Journal of History & Future

Doç. Dr.
Rahmi TEKİNORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2175-7315>Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
Van/Türkiye,
rahmitekin@yyu.edu.trDr.
Yağmur ŞENORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6071-0432>Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim
Dalı, Van/Türkiye,
zrnsen@gmail.comBaşvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 04/06/2024 10/06/2024

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1495744>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Sadakat Ve Liyakatin Anahtarı: Devşirme Sistemi

The Key to Loyalty And Merit: Recruiting System

Öz

Osmanlı Devleti'nde toplum iki grup halinde ele alınır. Bunlardan birincisi *askerî* sınıf, diğeri ise *reâyâ* sınıfı olarak adlandırılır. İdarî sisteme bağlı olarak bugünkü manâda hem askerlik hizmeti yapanlar, hem de memur statüsünde bulunanlar *askerî* sınıf içinden yetiştirilirdi. Buna göre, devletin asker, yönetici ve birçok alanda memurluk ihtiyacını karşılamak amacıyla, bazı gayrimüslim ailelerin erkek çocuklarından sağlıklı, düzgün ve zeki olanları seçilerek, sıkı bir eğitime tabi tutulurlardı. Söz konusu eğitime alınacak çocuklar, devşirme usulüyle temin edilirdi. İhtiyaç doğrultusunda uygulanan bu devşirme sistemi, Osmanlı klasik dönemde, devletin belirlemiş olduğu bazı kanun ve nizamname çerçevesinde yapılmıştır. I. Murad (1362-1389) döneminden itibaren uygulanmaya başlanan bu sistem, Fatih Sultan Mehmed (1444-1446/1451-1481) döneminde kanunlaşmıştır. Osmanlı Devleti'nde yaklaşık 150 yıl (XVI. yüzyılın son çeyreğine kadar) uygulanan bu sistem, zamanla anlamını yitirmiş ve XVIII. yüzyıl ortalarından itibaren tamamen ortadan kaldırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Devşirme Usulü, Osmanlı Devleti, İdarî Sınıf, Askerî Sınıf.

*Bu makale Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen, danışmanlığını Doç. Dr. Rahmi TEKİN'in yürüttüğü Osmanlı Devleti'nde Enderun-ı Hümayun ve İşlevi başlıklı doktora tezinden üretilmiş olup, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından SDK-2021- 9413 kodlu proje ile mali olarak desteklenmiştir.

ATIF: TEKİN Rahmi, ŞEN Yağmur "Sadakat Ve Liyakatin Anahtarı: Devşirme Sistemi", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 10/2 (Haziran 2024), s. (106-121)

CITE: TEKİN Rahmi, ŞEN Yağmur, "The Key to Loyalty And Merit: Recruiting System", *Journal of History and Future*, 10/2 (June 2024), pp. (106-121)

Tarih ve Gelecek Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. / Journal of History and Future ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy. Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Abstract

In the Ottoman Empire, society is considered in two groups. The first of these is called the military class, and the other is called the royal class. Depending on the administrative system, both those doing military service and those with civil servant status in today's sense were trained from the military class. Accordingly, in order to meet the state's need for soldiers, administrators and civil servants in many fields, healthy, decent and intelligent boys from some non-Muslim families were selected and subjected to strict training. Children to be included in this education were recruited through the recruitment method. This devshirme system, which was implemented in line with the need, was made within the framework of some laws and regulations determined by the state in the Ottoman classical period. This system, which started to be implemented since the period of Murad I (1362-1389), was enacted during the period of Sultan Mehmed the Conqueror (1444-1446/1451-1481). This system, which was implemented in the Ottoman Empire for approximately 150 years (until the last quarter of the 16th century), lost its meaning over time and was abandoned in the 18th century. It has been completely eliminated since the middle of the century.

Keywords: Devşirme Method, Ottoman Empire, Administrative Class, Military Class

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde çeşitli hizmetlerde istihdam etmek üzere, Osmanlı tebaası bazı Hıristiyan çocukların kanun dâhilinde toplanılması işine *Devşirme* adı verilmektedir. Bu sistem, Osmanlı askerî teşkilatının bir uygulamasıdır. Selçuklu pratiğinin (gulam) etkileriyle ortaya çıktığı düşünülmektedir. Ancak bu süreç ilk önceleri sadece asker ihtiyacını karşılamak için işlemiştir. Bununla beraber üst düzey devlet adamı yetiştirmek amacıyla açılan *Enderun Mektebi*'nin personel (öğrenci) ihtiyacını karşılamak için de devşirme usulünden yararlanmıştır.

I. Murad döneminde kurulmuş olan *Yeniçeri Ocağı*'na, asker temin edebilmek için başlarda *Pençik Kanununa* (Özcan, 2007, s.226-228)¹ göre, gayrimüslim savaş esirlerinden faydalanılmıştır. 1389 yılında I. Murad Kosova Savaşı'nda şehit düşünce, yerine oğlu Yıldırım Bayezid geçmiştir. Oldukça başarılı bir şekilde Rumeli'nde ilerleyen Bayezid'in, 1402 Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilmesi üzerine batıdaki fütuhat duraksamıştır. Devlet tarafından bu tarihe kadar pençik sistemi olarak elde ettiği savaşçı esirler, artık temin edilemez olmuştur. Böyle bir ortamda savaş hukukundan doğan esir alma usulü ortadan kalkınca, yerine artık Osmanlı tebaasından olan Hıristiyan çocuklardan kanun çerçevesinde devşirme yapılması gündeme gelmiştir. XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren fetihlerin artmaya başlamasıyla, iki sistemin (Pençik ve Devşirme sistemi) birlikte yürütüldüğü de

1 **Pençik Kanunu:** Sözlükte “beşte bir” anlamındaki penç ü yek / penç-yekten gelen pencik (pençik) kelimesi, Osmanlı askerî sisteminde kara ve deniz seferlerinde ele geçirilen esirlerden “humus-ı şer‘î” olarak beşte birinin devlet hizmetine alınmasını ifade eder. Osmanlı Beyliği'nin kuruluş yıllarında elde edilen esirlerin gaziler arasında paylaştırıldığı, her esirin onu esir alanın malı sayıldığı bilinmektedir. Ancak zamanla hazine için paraya ve ordu için askere olan ihtiyaç artınca esirlerin veya her esirin beşte birinin devlet hesabına alınması yoluna gidilmiştir.

olmuştur. Fakat İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu konu hakkında Peñçik Kanununun sonraları devam ettiğini yalnızca askerden ziyade vergiye inhisar ettirildiğini ifade etmektedir (Uzunçarşılı, 1988, s. 14). Daha önceki İslâm devletlerinde görülmeyen devşirme usulü, Çelebi Mehmed (1413-1421) döneminde uygulanmış ancak, oğlu II. Murad (1421-1451) döneminde kanunlaşmıştır. (Kavanin-i Yeniçeriyân no: 2068, s. 16; Uzunçarşılı, 1988, s. 6; Gibbons, 1998, s. 99; İlgürel, 1988, s. 324-325; Özcan, 1994, s. 254-257; Sertoğlu, 1986, 435). Söz konusu ifadelerden, devşirme sisteminin temeli I. Murad (Aşıkpaşazâde, 2007, s.326)² döneminde atıldığı, fakat peñçik sisteminin gölgesinde kaldığı ve II. Murad döneminde devletin fetih politikasında ön plana çıktığı anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde devşirme işlemi, gelişmiş güzel yapılmamıştır. Özellikle Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren, kanunlaştırma faaliyetleri çerçevesinde devşirme kanunu (Akgündüz, 1990, s.123,124,125; Hezarfen Hüseyin Efendi, 1998, s. 144)³ hazırlanmıştır. Bu suretle hazırlanan devşirme kanunu ilk olarak Rumeli'de (BOA. D.. M..d..36805)⁴ uygulanmıştır. XV. yüzyılın sonlarından itibaren artık Anadolu'da da uygulanmaya başlanmıştır. Fakat Anadolu'da Erzurum, Harput, Diyarbakır, Bursa ve İstanbul civarı (özellikle Kartal ve Kadıköy) (BOA. A. (DVNSMHHM.d.23, hük.132, s. 35; Ahmed Refik, Tarihsiz, s.6)⁵ bu uygulamadan muaf tutulmuşlardır (BOA. A. (DVNSMHHM.d.23, hük.132,s.35; Uzunçarşılı, 1988, s. 13; Özcan, 1994, s. 254-257). Keza, hazineyi muhafaza etmeleri, yol üzeri olmasından dolayı kılavuzluk yapmaları ve her sene gemiler için kürek verdiklerinden ötürü *Biga Hıristiyanlarından* da oğlan devşirilmemiştir. Kendilerinin bu durumdan muaf olduklarına dair ellerinde *Divan Muaafnâmesi* mevcuttu (Ahmed Refik,

- 2 Aşıkpaşazâde devşirme sisteminin I. Murad döneminde kurulduğunu beyan ederken şu ifadeleri kullanmıştır: *Bir gün Kara Rüstem derlerdi bir Danişmend vardı; Karaman Vilayetinden geldi, Çandarlı Kara Halil kim Kazasker idi, ana itti sen niçin beylik malı zâyi edersin dedi. Kazasker olan Kara Halil ider zâyi olacak ne mal vardır? Sen diyiver dedi. Kara Rüstem itti, işbu esirler kim gâziler gazadan götürür Tanrı buyruğuyla beşte biri padişahındır niçin sen anı almazsın dedi; pes Kazasker dahi bu kaziyeyi Sultan Murad'a arz ettiler. Anda Sultan Murad çünkü tanrı buyruğudur adına dedi; vardılar. Kara Rüstemi okudular; ittiler, mevlanâ tanrı buyruğunda ne ise anı it dediler. Kara Rüstem vardı, Gelibolu da oturdu; her esirden yirmi beş akçe aldı. Gelibolu ve gayri yerde esirden baş almak ve bu ihdas Çandarlı Kara Halil ve Kara Rüstem den kaldı. Anda Gazi Evranos'a dahi ısmarladılar. Akından çıkan esirin beşte birin al dediler. Ann kim esiri beş olmya her esirden 25 akça al dediler. Bu tertip üzerine Evranos dahi Kadı tayin eyledi ve hatlı oğlanlar cem eyledi; aldıkları oğlanları getirüp Sultan Murad'a arz eyledi; anda bu oğlanları Anadolu da Türklere verirlerdi. Türkler dahi bu oğlanlara çift sürdürürlerdi. Ta ki Türkçeyi öğreninceye kadar orda kalurlar, anda kapuya getirilerdi. Ak börk geydirirler; hem adını Yeniçeri kodular, ol vakitten berü kaldı".*
- 3 Acemi Ocağı'nın temelini teşkil eden bu kanun elimizde mevcuttur. Fakat kesin tarihi belli değildir. Devşirme Kanunnâmesinin hukukî tahlili ve nüshaları ve Kanun-ı Devşirme için ayrıca bakınız.
- 4 Rumeli'den yapılan devşirmelere ait mühim kayıtları gösteren H.26.01.913/ M. 7 Haziran 1507 tarihli deftere detaylı olarak bakınız. Rumeli'de Üsküp, İştup, Köstendil, Prizren, Görice, Samakov, Prebol, Taşlıca, Ergiri kasrı, Yanya, Pırlepe, İşkodra, Ohri, İpek, Dukakin, Novasin, Manastır, Mostar, İzvornik, Böğürdelen ve Horpeşte gibi yerlerde uygulanmıştır.
- 5 İstanbul ve civarında Kartal ve Kadıköy'den devşirme oğlan alınmazdı. Çünkü İstabl-ı âmire'ye ait çayırları biçer, Üsküdar çayırlarına bakar, at çobanlığı yaparlardı. Bursa'dan vesair yerlerden gelen malları koruyup lazım görüldükçe kılavuzluk da yaparlardı. Bu sebeplerden ötürü 1538 yılından 1573 yılına kadar Kartal Zımmiler'i Yeniçeriye oğlan vermekten affedilmişlerdi. Bunların yanında, Biga Hıristiyanları da, hazineyi korumaları, kılavuzluk etmeleri ve her sene gemiler için kürek vermelerinden dolayı devşirme oğlan vermezlerdi. Kendilerinin bu uygulamadan muaf olduklarına dair ellerinde Divan Muaafnâmesi bulunurdu.

Tarihsiz, s.6). Ayrıca, II. Mehmed, Trabzon'un zaptını (1461) müteakip bir süre Trabzon Hıristiyanlarından devşirme toplanılmışsa da, daha sonra bundan vazgeçilmiştir. Fakat Yavuz Sultan Selim (1512-1520), Trabzon valiliği esnasında, halkın kendisine duyduğu sadakatten ötürü yeniden devşirme yapılmıştır. Ancak III. Mehmed (1595-1603) döneminde, ocağın intizamını bozduklarını ileri sürerek buradan oğlan devşirilmesini kaldırmıştır (Kavanin-i Yeniçeriyân no: 2068, s.12; Uzunçarşılı, 1988, s. 19; Ercan, 1987, s.715-722).

Devşirme usulü sadece gayrimüslimlere uygulanmıştır. Boşnaklar istisna olmak üzere, Müslümanlardan devşirme yapılmamıştır. 1463 yılında Bosna zapt edildiğinde Boşnaklar, II. Mehmed'e gelerek çocuklarının devşirme usulü ile devlet hizmetine alınmalarını talep etmişlerdir. Böylece Bosna'da Hıristiyanlarla birlikte Müslüman Boşnak çocuklar da devşirmeye tâbi tutulmuşlardır. *Poturoğulları* (Uzunçarşılı, 1988, s.18; İlgürel, 1988, s. 324-325)⁶ denilen Bosnalı Müslüman çocuklarının devşirilmesine için ayrıca kanun da ihdas edilmiştir. (Şem' dâni- Zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, 1980, s. 38; Kavanin-i Yeniçeriyân, no: 2068, s. 10; Ahmed Refik, Tarihsiz, s.4; Uzunçarşılı, 1988, s. 18)⁷. Söz konusu devşirilen Bosnalı Müslüman çocuklar, Anadolu'da bulunan çiftçilerin hizmetine verilmeyerek doğrudan saray veya bostancı ocağına alınmışlardır. 26 Rebiü'l-âhir 981/25 Ağustos 1573 tarihli mühimme defterinde (BOA. A.(DVNSMHHM.d.22, hük. 590, s.154)⁸ Bosna-Hersek ve Kilis (Akbayar, 2001, s. 101)⁹ kadılarına gönderilen bir hükümde, oğlan toplanması için görevlendirilen Anadolu Ağası Ferhad Ağa'ya bu üç sancakta Bosnalı Müslümanlardan yani Poturoğullarından çocuk toplanılmasına engel olunmaması emredilmiştir. Yine 1 Muharrem 990/ 26 Ocak 1582 tarihli mühimme defterinde (BOA. A.(DVNSMHHM.d.66, hük.143, s.32)¹⁰ Bosna Beylerbeyi'ne gönderilen diğer bir hükümde devşirme için

6 **Potur** Lügati, Bosna taraflarına mahsus ve Osmanlı vesika ve kanunnâmelerinde kullanılan bir tabirdir. Bosna'da Hıristiyan iken İslâmiyet'i kabul etmiş olan şahıslara verilmiş bir isimdir.

7 *Bosna fetholundukta* cümlesi birden Müslüman olup padişaha rica ettiler ki evlâdımız devşirme tarikiyle arz oluna, yani reaya zimmileri evlâdından be her sene biner nefer devşirilüp sınıf olup acemi oğlan meydanında terbiye, badehu hasenülvecih olanları Enderunı Hümayuna ve kuvvetlülere bahçelerde Bostancı, bakisi ortalara Yeniçeri yazılır idi. Ve Yeniçeriler kışlalarında sakin olurlardı. Müslüman evlâdından olmaz idi. Hattâ sünnetli tevellüd iden zimmi evlâdı dahi şüpheli deyü alınmaz idi. Zira müslim evlâdı kâr ve kisip bilür, hînni muzayekada babası, anası yanına kaçar, zahmete tahammül etmez deyü kabul olunmaz idi. Amma reaya evlâdı cenkten dönmez, dönse hakkından gelünüp kaçamaz deyü böyle kanun kılınmış idi. Çünkü Bosnalı Müslüman oldu, onun için evlâtlarının devşirilmesin rica ettiler. Padişah dahi Müslüman Bosnalı devşirme olsun deyü icazet verdi.

8 *Bosna- Hersek ve Kilis sancaklarında vak'ı olan kadınlara hüküm ki; hâlâ taht-ı kazanuzdan yeniçerilik için acemi oğlanı cem' etmekle Anadolu Ağası Ferhad Ağa irsâl olunup müşârun ileyha ol babda mufassal berât-ı hümayunum virilup Kefere oğlanlarından cem' olunmak ta'yin olunmuşdur. lâkin zikrolunan üç sancakta umumen re'âyâdan cem' oluna gelmekle kemakân cem'i re'âyâdan cem' olunmak emridüp buyurdum ki müşârun-ileyhin elinde olan berât-ı alışanım maksadınca emrolunan acemi oğlanın eğer kefereden ve eğer potur taifesindedir cem' etdirüp kefere oğullarından değildir deyü müşârun-ileyhe mekariz olmayasın ve sende olmuşdur deyü beraber oğlanları virmekte inad etdirmeyesin..*

9 Kilis, her ne kadar Osmanlıca karakter olarak günümüzde Türkiye'de bulunan il'in yazılması ile aynı olsa da zikredilen yer Bosna'ya bağlı bir yerdir. Kaynaklarda, Klis veya klisa olarak geçmektedir.

10 *Hâlâ memâlik-i mahrûsemda kadîmden cem' [ve] alını-gelen yerlerden acemi oğlanı cem'i-çün mü'ekked fermân-ı hümayunum sâdir olmağın buyurdum ki: Vusûl buldukda Bosna Vilâyeti'nden dahi üslûb-ı kadîm üzre alınan poturoğulları şekillü olan ammâ Türkçe bilmeyüp acemi olan kişileri alup "poturoğlu" deyü emrime muhâlif ahardan oğlan karışmadan be-gâyet ihtiyât eylesesin. Bu bâbda ihtimâm idüp himâyet ile acemi oğlanlığına yararın alıkoyup yaramazın cem' itmeden ve hilâf-ı emr bir keleş oğlan alınmaktan*

oğlan toplanılması hususunda usule uygun olarak hareket edilmesi, Poturoğulları hariç, Müslümanlardan hiçbir şekilde kimsenin çocuğunun alınmaması hatırlatılmıştır. Elde edilen belgeler (BOA. A.(DVNSMHHM. d. 22, hük.590, s.154; BOA. A.(DVNSMHHM.d.66, hük.143, s.32; BOA. A. (DVNSMHHM d.78, hük.1470, s.235), Fatih Sultan Mehmed döneminde çıkarılan bu kanunun üzerinden iki yüz yılı aşkın sürenin geçmesine rağmen, halen uygulandığı görülmektedir. Ayrıca ihtiyaç duyulduğunda, hem gayrimüslim ve hem de Müslüman (poturoğulları) oğlanlardan devşirme yapıldığı anlaşılmaktadır.

Rumeli'nde devşirilen gayrimüslim çocukların ilk etapta İslamlaştırılması amaçlanmıştır. Devşirme işi, XVI. yüzyılın ortalarına kadar beylerbeyi, sancakbeyi ve kadılar marifetiyle yapılmaktaydı. Daha sonra bu görev sekbanbaşı, solakbaşı, sağarcıbaşı, saksoncubaşı, turnacıbaşı ve zenberekçibaşı'na (Pakalın, 1993)¹¹ verilmiştir. Bunlardan herhangi biri devşirmeye çıkmazsa, görev bir diğerine intikal ederdi. Bir müddet sonra devşirme görevi çoğunlukla Turnacıbaşılara verilmiştir (Uzunçarşılı, 1988, s.15; Pul, 2016, s.25). Yeniçeri kanunu (Kavanin-i Yeniçeriyân, Tarihsiz, s.17; Uzunçarşılı, 1988, s. 15; Pul,2016, s.25) gereğince devşirmeye görevli kişiler yalnızca ocağın ilk kuruluşunda mevcut olan ağalar arasından seçilmiştir. Aksi takdirde devşirmeye gitmeleri mümkün olmamıştır.

Devşirme için aylar öncesinden hazırlık yapılırdı. Bu iş için görevlendirilen yayabaşı ve turnacıbaşı, yanına sürücübaşı ağa ve kâtipleri alırdı. Turnacıbaşılar, kazalara kadar giderek tellallar vasıtasıyla devşirmeye geldiğini ilan ederdi. Hıristiyan çocuklar papazları ve babaları eşliğinde, ellerindeki vaftiz defterleriyle birlikte kaza meydanına gelirlerdi. Turnacıbaşı defterleri inceleyerek ve çocukları bizzat görerek uygun olanları ayırırdı. Ancak bu işlem sırasında bazen olumsuz bir ortamın oluştuğu da görülmüştür (Uzunçarşılı, 1988, s. 564-565; Pul, 2016, 26). Çünkü her ne kadar belli bir süreç sonrası yolu sadrazamlığa kadar giden üst düzey bir statüden bahsedilirse de bu hazmedemeyip çocuğunu vermek istemeyen aileler de olmuştur. Fakat üstün devlet otoritesi devşirme kurallarını özenle yerine getirmeye çalışmıştır. Aksine ısrarla -özellikle daha kırsal kesimde- çocuklarının istikbalini düşünerek, devşirme yoluyla devlete vermek isteyen ailelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Turnacıbaşı, Divan-ı Hümayundan çıkan karar neticesinde başta 8-15 daha sonraları 8-20 yaş aralığında olan gençlerden devşirmeye uygun olanları toplardı (Özcan, 1994, s.254; Pul, 2016, s.26). Buluş çağına yetişmemiş erkekleri doktriner bir eğitimden geçirip devlet yöneticisi yapmak daha kolay olabileceğinden, söz konusu bu yaşa aralığına karar verildiği düşünülmektedir. Ayrıca yaş aralığının zaman ilerledikçe arttırılması, Avrupa'da bazı büyük devletlerin ön plana çıkmasıyla birlikte güçlenen devletin askere ihtiyaç duymasından ötürü yapıldığı muhtemeldir.

ihitiyât eylesesin. Ol bahâne ile bir ferdden celb ü ahz olunmadan dahi sakımasın.

- 11 **Sekbanbaşı:** Yeniçeri ocağının büyük zabitlerinden birine verilen addır. **Solakbaşı:** Yeniçeri ocağını teşkil eden 196 ortadan 60,61, 62 ve 63. ortaların kumandanlarına verilen addır. **Sağarcıbaşı:** Yeniçeri ocağının 64. ortasını oluşturan çoğu yaya olmak üzere yaklaşık 400 kişilik birliğe verilen addır. **Saksoncubaşı:** Yeniçeri ocağı cemaat ortalarından yetmiş birinci ortanın zabitidir. **Turnacıbaşı:** Yeniçeri ocağının yüksek rütbeli zabitlerindenidir. **Zenberekçibaşı:** Yeniçeri ocağının zemberek ortası komutanına verilen addır.

Turnacıbaşı, topladığı gençleri belli kurallar dâhilinde büyük bir titizlikle seçim yapardı. Türklerde, *yiüü güzel olanın huyu da güzel olur*, anlayışından hareket edilmiş olmalıdır ki bir nevi erkek güzellerini seçmiş ve ilmî karakter tahlili yapmıştır. Osmanlı Devleti İslâmî kuralları benimseyen bir devlet olduğundan dolayı Turnacıbaşı, seçim yaptığında İslâm ümmetinin orta yol geleneğine göre hareket etmiştir. Bu gelenek, Hz. Peygamber'in herhangi bir resmi olmamasına rağmen, Hilye-i Şerife'de (Mehmed Râif Efendi, 2013, s.26; Derman, 1998, s.47-51), kendisinin fizikî, ahlâkî şeklinin anlatılışına göre uyarlanmıştır. Hz. Peygamber'in, çok uzun veya çok kısa değil orta boylu, mübarek saç, sakalının kıvrıkcık veya düz değil, dalgalı olması göz önünde bulundurulmuştur. Buna binaen çok uzun boyluların saf, çok kısa boyluların fitneye meyilli olabileceği düşünülerek orta boylu olanlar seçilmiştir. Ela gözlülerin edepli, teni kırmızıya çalanların çok hareketli hiperaktif olacağı, burun deliklerinin geniş olması haset duygusunun yoğun olacağı, burnu ağzına yakın olanın aslan gibi cesur olacağı.. vs vurgulanmıştır. Turnacıbaşı, bu verileri aldıktan sonra karakter tahliline (İlm-i Firaset) (Taşköprizâde Ahmed Efendi, 2016, s. 53,54; Erzurumlu İbrahim Hakkı, Tarihsiz, s. 1120, 1121,1122, 1123; Uludağ, 1996, s.116-118;)¹² geçip, saray için eleman almıştır. Bu durum bize seçimlerin gelişi güzel yapılmadığını bir ilimî veriler dahilinde yapıldığını göstermektedir.

Devşirme yapılırken, bölgede görevli kişiler dâhil, devşirme memuruna kimse müdahale edemezdi. Kanunlar çerçevesinde memurun isteklerine göre hareket edilirdi. Buna mukabil, devşirme memuru da katiyetle kanuna riayet ederek, herhangi bir usulsüzlüğe müsaade etmezdi. Bu kadar hassas davranılmasına rağmen, yine de birtakım kanunlara mugayir ve usulsüzlüklerin olduğu anlaşılmaktadır.

Arşiv kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla (BOA. A. (DVNMHM.d.5, hük. 791, s.300; BOA. A. (DVNMHM. d. 23, hük. 132, s. 13; BOA. A.(DVNMHM.d. 23, hük. 508, s. 27; BOA. A.(DVNMHM.d. 25, hük. 326, s.27; BOA. A.(DVNMHM.d.88, hük.307, s.10)¹³ görevli memurun, halktan kanunsuz olarak para aldığı ve devşirdiği çocukları tekrar ailelerine sattıkları ile karşılaşmıştır. Hatta bazı kazalarda acemi oğlanları devşirilirken çocukların aileleri tarafından kaçırıldıkları ve görevlilerin bu işe göz yumdukları, ayrıca halka zulüm ettiklerine dair şikâyetlerin olduğuna rastlanılmıştır. Söz konusu işin her ne kadar devlet tarafından kanunlar gereğince yapılması arzu edilmiş ve yapılan uygunsuz hareketler şiddetli bir şekilde cezalandırılmışsa da yine usulsüzlüklerin önüne tamamen geçilememiştir.

Devşirme kanununa göre, -Bosna hariç- İslâmiyeti kabul etmiş ailelerden asla çocuk alınmazdı. Arnavut, Boşnak, Sırp, Rum, Bulgar, Hırvat çocuklar tercih edilirken Türk, Kürt, Acem, Rus, Yahudi, Gürcü ve Çingene çocukları devşirilmezdi. Kilise kayıtları incelenerek Hıristiyan çocuklardan özellikle asîl olanlar ile papaz oğulları, iki çocuktan sadece biri, ailede en sağlıklı, zeki, görünüşü düzgün, uzun boylu olanlar tercih edilirdi. Tarımsal ekonominin

12 **İlm-i Firaset:** Kişilerin dış görünüşlerinden hareketle huy, kişilik, meslek gibi yönleri hakkında fikir yürütme kabiliyetidir. Bir kimsenin dış görünüşüne bakarak onun ahlâk ve karakteri hakkında tahminde bulunmayı ifade eder. Akıl ve duyu organlarıyla bilinemeyen, ancak sezgi gücüyle ulaşılan bütün bilgi alanlarını kapsar.. İlm-i Kıyafet/Firaset sistemiyle çocuk ve gençlerin seçilmesi dair detaylı bilgi için bakınız..

13 Yapılan usulsüzlüklere dair örnekler için bakınız: Ek-1/2.

zarar görmemesi adına ailenin tek çocuğu, merhamet duygusunun eksik olabileceği ihtimaliyle yetim ya da öksüzler, açgözlüler, Türkçe bilenler, daha önceden İstanbul'a gelmiş olanlar, babası köy kethüdası olanlar, çoban çocukları devşirilmezdi. Ayrıca kel, fodal, köse ve doğuştan sünnetli olanlar da tercih edilmezdi. Evli olanlar alınmazdı. Bu yüzden ki çoğu kez aileler on iki yaşında oğullarını evlendirmek zorunda kalmıştır. Devşirmeden muaf olduklarına dair ellerinde Divan Muaafnâmesi bulunanlardan da çocuk alınmamıştır. Fakat devlet gerekli gördüğünde bu muafiyeti iptal ederek devşirmeye devam edilmesini isteyebilirdi. (Kavanin-i Yeniçeriyan, no:2068, s.13; Ahmed Refik, Tarihsiz, s.7; Uzunçarşılı, 1988, s.100; Özcan, 1994, s.255-257; Pul, 2016, s.28; Gündüz, 2016, s.13-20). Genel olarak adet, kırk hânedan bir oğlanın alınması ise de bu sayı dönemin ihtiyacına göre değişebilmektedir. Devşirilen çocukların köyü, kazası, annesinin, babasının ve bağlı olduğu sipahinin adı ile doğum tarihinden göz rengine kadar tüm özellikleri ve son olarak da devşirme yapan memurun adının yer aldığı *Eşkâl Defteri* (BOA. A.(DVNSMHM) d. 25, hük.326, s.19)¹⁴ adı verilen bir defter tutulmuştur. Bu defterden iki tane tutularak biri devşirme memuruna verilirken diğeri de devşirilen çocukları merkeze sevk eden ve kendisine *sürücü* denilen memura verilmekteydi.

Devşirilen çocuklar, *sürü* adı verilen 100-200 kişilik kabileler halinde sürücülerin idaresinde İstanbul'a getirilirdi. Yolda kaçmamaları ve aralarına yabancı karışmaması adına oldukça sıkı tedbirler alınırdı. Devşirme sürüsünün içine karışmış yabancıya *saplama* denilirdi. Sürü içerisine saplamanın karışması durumunda devşirme memuru şiddetli bir şekilde cezalandırılırdı (Özcan, 1994, s.255-257)¹⁵. Bu şekilde İstanbul'a sevkleri sırasında gençlere, kızıl aba denilen lokma dikişli kırmızı üst dolaması, altına da sarı iç dolaması ve sivri külah giydirilirdi. Bunların masrafları çocuğun devşirilen yerden, her çocuk başına hilat baha, kaput bedeli veya kul akçesi adı altında belli bir miktar akçe alınırdı.

İstanbul'a götürülen oğlanlar, kelime-i şehadet getirerek Müslüman olduktan sonra Ağa Kapısı'nda yeniçeri ağası tarafından kontrol edilip *Eşkâl Defteri*'ne kayıtları yapılırdı (Kavanin-i Yeniçeriyan, no: 2068, s.16; Özcan, 1994, s. 255-257; Pul, 2016, s. 29). Ayrıca bu eşkâllerin kaydedilmesi sırasında tören yapılırdı (Topçular Kâtibi Abdülkadir, 2003, s.120)¹⁶. Yapılan kayıt sonrası çocuklar, sünnet edilerek Müslüman-Türk isimleri (Goodwin, 2008, s. 37)¹⁷ verilirdi. Devşirilen çocukların önceden ödedikleri cizye vergisi de böylece düşürülürdü. Sürü içerisinden saraya ayrılacakları, ya yeniçeri ağası ya da saray ağası seçerdi. Bunlar, önce Türk örf, adet ve geleneklerini ve Türkçeyi öğrenmeleri için Türk ailelerinin yanına verilir. Daha sonra, Edirne, Galata, İbrahim Paşa ve İskender Çelebi saraylarında getirilerek eğitilirdi. Bu sarayların her biri birer mektep niteliğinde olup Enderun-ı Hümayuna talebeye yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Hepsinin içeriği ve eğitim

-
- 14 Örnek olması bakımından, Anadolu ve Rumeli yeniçeri ağalarının subaşları maiyetinde bulunup kabilehtida babaları ile annelerinin ve badel ihtida kendi isimleriyle nereli olduklarının yazılı olduğu yirmi üç oğlana ait 18.09.981/11 Ocak 1574 tarihli devşirme defterine ayrıntılı olarak bakınız.
  - 15 Kanuni Sultan Süleyman döneminde Yeniçeri ağalarından Pertev Mehmed Paşa'nın, şüphelendiği bir sürünün tamamını tophaneye verdiği, hiçbir oğlanı acemiliğe almadığını, görevinde ihmâl yaptığı devşirme memurunu da kale dizdarlığıyla cezalandırdığı belirtilmektedir.
  - 16 Rumeli'den toplanan acemi oğlanlarının eşkâllerinin tahriri sırasında uygulanan tören için bakınız.
  - 17 Babalarının isimleri kısmına Abd ile başlayan yani sonradan Müslüman olmuşluğu belirten Abdullah, Abdülmennan. gibi isimler, kendilerine de herhangi bir Müslüman-Türk ismi konulmuştur.

anlayışı birbiri ile aynıdır. Saray içerisinde ve devlet hizmetinde ilerleyip yükselebilmek büyük ölçüde kabiliyete dayanmaktaydı. Bundan dolayıdır ki buralar da eğitime oldukça önem verilmiş ve kabiliyet ile bireysel farklılıklar ön planda tutulmuştur.

Söz konusu saraylardan Enderun'a geçebilmenin bazı şartları vardı. Bunun başında bir nevi eleme usulü dediğimiz Çıkma/Bedergâh kanunu gelmektedir. İhtiyaca göre belli dönemlerde yapılan bu usul ile talebelerin başarıları ve yeteneklerine göre dağılımları yapılmıştır. Üstün performans gösterenler Enderun'a alınır (TS. MA. d. 4072, s.1; TS. MA. d. 8151, s.1).¹⁸ Burada da verilen yüksek eğitim sonrası başarılı olanlar büyük memuriyetlere getirilirdi. Daha düşük performans gösterenler de Enderun'a alınmayıp kabiliyetlerine göre saray içerisinde belli görevlere getirilirdi. Bir kısmı kapıkulu süvari bölüklerine, gürbüzce olanlar ise Bostancı Ocağı'na (Uzunçarşılı, 1988, s. 16; İlgürel, 1988, s.324; Özcan, 1994, s.255-257; Pul, 2016, s.29) verilir. İncelenen, 20 Zilkade 994/2 Kasım 1586 tarihli arşiv belgesinde yer alan, *Türk üzerindeki Anadolu devşirmelerinden yirmi, Rumeli devşirmelerinden yirmi beş acemi oğlanının Matbah-ı Âmire ve has ekmekçi fırınına verilmesi* hükmü, ortaya atılan fikri destekler niteliktedir (BOA. A (DVNMSMHM. d. 61, hük.314, s.70). Ancak saraydan bunların çıkarılmaları hiçbir şekilde söz konusu olmamıştır. Buradan hareketle *Her Enderunlu saraylıdır fakat her saraylı Enderunlu değildir* tespitini yapmak mümkündür.

Osmanlı saltanatının idarî ve askerî kadrosunu yetiştirmek amacıyla devşirme yoluyla öğrenci alımı sağlanan ve bir üniversite mahiyetinde olan Enderun Mektebi'nde eğitim-öğretim, tamamıyla kendi içerisinde bir bütünlük göstermiştir. Dolayısıyla söz konusu bütünlüğün sağlanması amacıyla titiz bir hazırlık aşamasına tabi tutulmuştur (Akkutay, 1984, 69). Hem fiziksel hem de ruhsal bağlamda yenilenme yoluna gidilen bu mektepte, eğitimin her kademesi bir diğerine sıkı bir şekilde bağlılık göstermiştir. Bu sebeplerdir ki eğitimin herhangi bir kademesindeki aksaklık veya noksanlık diğer birimleri de olumsuz şekilde yansıtmıştır.

Devşirme, yetenekli insanların özenle seçilip devlet hizmetinde kullanılması sistemidir. Bu iş sonrası çocuklar kabiliyetleri doğrultusunda eğitilmişlerdir. Geçmiş rasyonalist bir çerçevede değerlendirenler, bu sistemle Türklerin geri plana itildiğini ve devletin yabancıların eline bırakıldığını öne sürmektedir (Danişmend, 2011, s.235; Barkçin, 2018, s.157)¹⁹. Fakat bu düşünceye hiçbir şekilde yer verilmemekte ve tam aksi düşünülmektedir. Çünkü Osmanlı Devleti'nin, bünyesinde yetenekli insanları barındırması devletin performansını oldukça yükseltmiştir. Devlet aklının artık sadakatten liyakate geçmesi, devşirme sisteminin bir yetenek zaferi olarak kabul edilmesi bilincini doğurmaktadır. Ayrıca, büyük devlet olabilmek için, üstün yetenekleri olan kişileri barındırmak gerekiyordu. Çünkü yönetici, siyasetçi, bürokrat, iş adamı, sanatçı ve ilim adamlarının geniş bakışlı olması, dar bakışlı halkın da çerçevesini değiştirir. Ve devletin *büyük kimlik* ifadesi ile anılmasına sebep olur.

18 Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki 973/1565 tarihli Esami defterinde, dönemin Yeniçeri Ağası Ali Ağa'nın mührüyle tasdikli Enderun'a çıkışları yapılan 49 acemi oğlanının ismine rastlanılmıştır. Örnek olması bakımından bu dönem verilmiştir. Zira her dönem için zikredilen defterler de mevcuttur. Bu dönemde Enderun'a gönderilen acemi gılmanların isimleri için bakınız: EK-3

19 İsmail Hami Danişmend, devşirme kökenli vezirleri, alçak aşağılık gibi gösterirken, Türk asıllı olanları son derece hürmetkâr göstermiştir.

Savaş Barkçin, *Osmanlı Aklı* adlı eserinde devşirme sistemini, yalnızca bir yönetim aracı değil, aynı zamanda sentezci devlet aklının ürettiği bir olgu olarak ele almaktadır (Barkçin, 2018,s.161). Onun bu yaklaşımıyla, iyi bir tespit yapıldığı düşünülmektedir. Zira devşirme, devletin gücünü çoğaltan bir sistem olup gerek bürokraside gerek orduda önemli işler başarmıştır. Bu sistemin en büyük özelliği, fizikî, eğitim, yetenek vs. gibi hemen her alanda üst düzey kişilerin olmasıdır. Bu bağlamda özenle küçük yaştan itibaren devlete kayıtsız şartsız adanmış memurlar yetiştirilerek yalnızca sultana sadakat duymaları sağlanmıştır. Aksi olan Müslüman memurlar ise doğal olarak kendi çevresine, memleketine, sülalesine daha yakın duracak ve ayrıcalık tanıyacaktır (Finkel, 2020, s.34,41,43)²⁰.

Devşirme sistemi, Osmanlı Devleti'nin gücünü ortaya çıkarmış, Osmanlı'yı dönüştürmüştür. Bir nevi filizlenerek büyümüş ve dünya devleti olma hedefi hızlıca gerçekleşmiştir. Tamamen askere olan ihtiyaçtan doğan bu sistem sayesinde asırlarca, geniş bir coğrafya üzerinde farklı inanç ve kültürlerle sahip toplumları Osmanlı çatısı altında bir arada tutabilmeyi becermiştir. Osmanlı Devleti'nde yaklaşık 150 yıl (XVI. yüzyılın son çeyreğine kadar) etkin bir şekilde uygulanan bu sistem, zamanla anlamını yitirmiştir.

Devşirme sisteminin bozulmasına yol açan bazı sebepler şunlardır: Öncelikle, XVI. yüzyıl sonlarından itibaren yeniçeri oğullarının *kuloğlu* adıyla kabul edilip dışarıdan *kul kardeşi* veya *ağa çırağı* adları altında kanuna aykırı olarak Yeniçeri Ocağı'na alımlar yapılması sistemin gevşemesine sebep olmuştur (Kitâb-i Müstetâb, 1974, s. 7). Yine bu dönemde devşirme işine rüşvet ve iltimas karışmıştır (Selânikî Mustafa Efendi, 1989, s. 482; Özcan, 1994, 255-257; Pul, 2016, s.35). XVII. yüzyılda, devşirme işi yeniden düzenlenilip iyileştirilmeye çalışılmışsa da bu yüzyıl ortalarından itibaren artık devşirme pek yapılmamıştır. XVIII. yüzyıl başlarında isyan olayına karışan saray hizmetlisi bostancılardan yerini doldurmak için 1000 kadar oğlanın devşirildiği görülmektedir (Özcan, 1994, 256-257). Ahmed Cevad Paşa da son devşirmenin 1571 yılında yapıldığını belirtmiştir (Ahmed Cevad, 1297, s.197).

Bu sırada devşirme usulü yeniden önem kazanmıştır. Bilgi ve becerisiyle kendini ispat etmiş olan iç oğlanlardan bazıları önemli görevlere atanmışlardır. 1646'dan sonra gevşeyen uygulama, Köprülüler (1656-1683) döneminde oldukça azalmıştır. Sistemin etkisi azalınca, Enderun'a alımların farklı şekillerde yapıldığı görülmüştür. Böylece satın alınan köleler, Enderun'a alınmıştır (Hafız Hızır İlyas, 1276, s.443). Bu sebeple birçok vezir, tüccar ve üst düzey kişiler şeref bulmak amacıyla çocuklarını köle olarak saraya satmışlardır. Bu hilenin ortaya çıkmasıyla padişahlar, artık zâdegân takımından gençlerin Enderun'a alınmasını emretmiş ve birçok asilzâde ile vezir çocuğunun Enderun'a girdiği olmuştur (TS.MA.d. 3364; Sakaoğlu, 2003, s. 39; Pakalın, 1993, s. 535)²¹. XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren

20 Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan II. Mehmed dönemine kadar Osmanlı sultanlarının sırdaşları olarak bilinen Çandaroğulları, Evrenosoğulları, Turahanoğulları gibi Türk ailelerinde bu durum ve iddia edilen ihanetleri açık bir şekilde görülmüştür. Gazi Evrenos'un oğulları ile Turahanoğulları'nın I. Bayezid'den sonraki mücadelede Düzmece Mustafa İsyanı'na verdikleri destek, Çandarlıların, Bizans'la iş birliği içerisinde olduğu düşünüldüğünden ve kendi tahtından olacağını bildiğinden ötürü II. Mehmed'i İstanbul kuşatmasından vazgeçirmeye çalışması ve yine Çandarlıların Edirne'de Yeniçerileri çıkarları doğrultusunda nasıl kullandıkları gibi ihanetleri ve aile üyelerinin devlet içinde nasıl büyüyüp devlet içerisinde tehlike uyandırdıkları için detaylı olarak bakınız.

21 Enderun'a ait bir esâmî defterinden bu yolla Enderun'a girenler için şu örnekler verilebilir: 1272/1855

de bu sistem tamamen kaldırılmıştır (Uzunçarşılı, 1988, s. 564-565; İlgürel, 1986, s. 388-395; Pul, 2016, s. 37). Jane Hathaway eserinde, devşirme sisteminin artık kullanımdan çıkmasına karşın, XIX. yüzyılın sonlarına kadar Enderun için artık Kafkasya'dan kilit insan kaynağı sağlandığını, aynı zamanda Harem için de çok sayıda cariye satın alındığını belirtmiştir (Hathaway, 2018, s.66).

SONUÇ

XVI. yüzyılın ortalarında İstanbul'da araştırma yapan bir İngiliz sefirinin mektubunda; *Buldum, buldum Osmanlıların zaferden zafere ulaşmalarının sebebinin ve bunları durdurmanın çaresini buldum. Osmanlılar, aldıkları esirlere hiç kötülük yapmıyor, kardeş gibi davranıyorlar. Hangi milletten ve dinden olursa olsun, küçük çocukların zekâlarını ölçüyorlar. Keskin zekâlı çocuklar seçilerek, saray mekteplerine, oradan da yetenekli olanlar, Enderun mektebine gönderilmekteydiler. Enderun mektebinde ise dönemin en iyi hocaları tarafından İslâm ahlakı ve kültürü verilerek, kuvvetli ve başarılı Müslüman yetiştirmekteydi.* Gerçekten de küçük yaşlarda toplanıp sıkı bir eğitimden geçirilen devşirme oğlanları, bilgi ve becerileri doğrultusunda gelişen kabiliyetleri neticesinde ve biraz da talihlerine göre en yüksek mevkilere kadar çıkmışlardır. Osmanlı ordularını zaferden zafere ulaştıran kumandanların, nice Sokullular ve Köprülüler gibi seçkin devlet adamlarının bu şekilde çıkması, yukarıda zikredilen sözü destekler mahiyettedir.

Osmanlı Devleti'nin bel kemiği olan Enderun Mektebi için uygulanan Devşirme sistemi, sistemin işlevi ve içeriği, Fatih'in teşkilat kanunnamesi ile belirlenmiş ve bazı esaslara bağlanmıştır. Bunun gereği olarak da devlet bünyesine alınan gençlerden el etek çekilmemiş ve bunlara sahip çıkılmıştır. Ayrıca bu gençler, belli bir makam ve mülke sahip oldukları gibi İslâm dinine de geçmişlerdir. Bu sistem ile artık devlet yönetimi, Batı'daki gibi soylular üzerinden değil yalnızca yetenek ve liyakat bağlamında alınan kişiler tarafından yönetilmiştir. Osmanlı Devleti, Enderun eğitim sistemi sayesinde edebî yönü yüksek, idarecilik kabiliyeti olan, kısacası çok yönlü, seçkin bir sınıf yetiştirmiş ve devletin yönetimini bunların eline bırakmıştır. Bu da bize, devlet düşüncesinin artık iktidara tâbi olan, iyi siyasî ilişkiler kuran beyliklerin saf dışı bırakılıp tamamen liyakat yani yetenekli kişilerle hareket edilmesi yönüne çevrildiğini göstermektedir. Burada hemen belirtmelidir ki, devşirme sistemi uygulandığında, hiçbir şekilde zorbalığın kullanılmadığı, ailelerin mağdur edilmediği, her şeyin sadaret tarafınca belirlenen kanun ve usullere göre hareket edildiği, aksi durumlarda ise gereğinin yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca, saray için alınan her çocuğun tüm sorumluluğunun üstlenildiğinin ve her surette sahip çıkıldığının da altı çizilmiştir.

Devşirme sistemi doğrultusunda yapılan Enderun eğitimi, genel bir eğitim formasyonu üzerinden değerlendirildiğinde, bu mektebin, çağdaşlarından ayıran çok önemli bir fonksiyona sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu da, sıradan insanları ileride devletin en yetkili bireyleri haline getirme iddiası taşımasıdır. Bilindiği üzere tarihsel süreçte ve

---

senesinde Kandilci Ali Ağa'nın yeğeni Ahmed Efendi, 1271/1854 senesinde ikinci Kâtip Salih Efendi'nin akrabası Muhammed Cemaleddin Bey, 1265/1848'de Fethi Paşa'nın iltimasıyla gelen Mustafa Asım Efendi, 1258/ 1842'de Valide Sultan iltimasıyla gelen Muhammed Ağa ....vs..

özellikle Batıda hanedan üyesinin yanında devlet yönetiminde rol alan kimselerde aranan özelliklerin başında bu kişinin soylular sınıfına mensup olup olmadığı gelmekteydi. Her ne kadar bu nispette katı bir anlayış söz konusu olmasa ve bu tarz bir kriter bulunmasa da Türk-İslam Devletlerinde de sıradan insanların devlet yönetiminde rol alması son derece zordu. Fakat Enderun Mektebi ile Osmanlı Devleti, sıradan insanlara belki de hayalini dahi kuramayacağı bir mevkie gelme imkânı tanımıştır. Gayrimüslim olmanın Enderun Mektebi'ne alınma kriterlerinden biri olduğu düşünüldüğünde başka dinden ve soydan birinin tercih edilmesinde gösterilen, derinden bir titizlik ve seçicilik tanınan bu imkânın ne derece ehemmiyetli olduğunu ortaya koymaktadır

Osmanlı Devleti'nde uygulanan bu sistem, o günkü koşullarda oldukça dikkat çekici bir uygulama olmuştur. Bu uygulama, Osmanlı Devleti'nin altı yüz yıl boyunca büyük bir devlet olarak yaşamasına etki eden önemli sebeplerden biri haline gelmiştir. Nitekim devşirme sisteminin etkisini kaybettiği dönem de, devletin güç kaybettiği döneme tekabül etmiştir.

Osmanlı Devleti, devşirme sistemi ile kendi tebaasından olup çok geniş coğrafyaya yayılan insan unsuru içerisinden kriterlerine en uygun olanları seçmiştir. Daha sonra bu kişileri üstün bir eğitimden geçirerek herhangi bir hasede düşmeden en iyi olan kadroları yetiştirmeyi başarmıştır. Elbette bu sistem, Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar sürdürülememiş ve bir yerde arıza vermeye başlamıştır. Bozulan sistem, diğer kurumlara da sirayet etmiştir. Ancak rahatlıkla söylenebilir ki, Devşirme sistemi önce gevşetilmiş, sonra tamamen terk edilmiştir. Söz konusu liyakatli insanların iş başından uzaklaştırılması, makam ve mevkilere getirilenlerde liyakatten ziyade, kişilere olan sadakat aranması kaçınılmaz sonu hazırlamıştır. Eğer Osmanlı Devleti olmasaydı veya bu sistem devlette uygulanmasaydı, nice Sokullular, Köprülüler gibi deha düzeyindeki devlet adamlarının farkında olunmayacak ve bunlar sıradan insanlar olarak yaşayıp gideceklerdi.

KAYNAKÇA

BOA. D.. M..d..36805.

BOA. A.(DVNMHM.d.5, 22, 23, 25, 61, 66, 78, 88.

TS. MA. d. 4072, 8151, 3364.

Kavanin-i Yeniçeriyân. (Yzm.) Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Kitaplığı, no: 2068.

Ahmed Cevad Paşa. (1297). *Tarih-i Askerî-i Osmanî*. (1. Baskı). (Cilt I).

Ahmet Refik. (Tarihsiz). *Devşirme Usulü. Türk Tarihinin Ana Hatları*, (Seri II, No. 3). Akşam Matbaası.

Akbayar, N. (2001). *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, (1. Baskı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Akgündüz, A. (1990). *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*. (1. Baskı). (Cilt II). OSAV Yayınları.

Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*. (1. Baskı). Gazi Üniversitesi Basın- Yayın Yüksekokulu Yayınları.

Anonim. (1974). *Kitâb-i Müstetâb (Osmanlı Devlet Düzenine Ait Metinler)*. (1. baskı). (Cilt I). ADTCF Yayınları.

Âşık Paşazâde. (2007). *Osmanoğullarının Tarihi Tevârih-i Âl-i Osman*, (2. Baskı). Gökkubbe Yayınları.

Barkçın, S. Ş. (2018). *Osmanlı Akli*. (1. Baskı). Mostar Yayınları.

Danişmend, İ.H. (2011). *Osmanlı Tarihinin Kronolojisi*, (2. Baskı). (Cilt II). Doğu Kütüphanesi Yayınları.

Derman, M.U. (1998). Hilye. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. (Cilt XVIII). 47-51.

Ercan, Y. (1987). Devşirme Sorunu, Devşirmenin Anadolu ve Balkanlardaki Türkleşme ve İslâmlaşmaya Etkisi. *Bellekten*, (Cilt L/ Sayı 198). 715-722.

Erzurumlu İbrahim Hakkı. (Tarihsiz). *Marifetnâme*. (1. Baskı).

Finkel, C. (2020). *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı (Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300-1923)*. (1. Baskı). Timaş Yayınları.

Gibbons, H.A. (1998). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, (1. Baskı). 21. Yüzyıl Yayınları.

Goodwin, G. (2008). *Yeniçeriler*. (1. Baskı). Doğan Egmont Yayınları.

Gündüz. M. (2016). Enderun Mektebi ve Osmanlı'da Üstün Yeteneklilerin Eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, (Sayı 37). 13-20.

Hafız Hızır İlyas. (1276). *Tarih-i Enderun (Letâif-i Enderun)*. (1. Baskı). Matbaa-i Âmire.

Hathaway, J. (2018). *Osmanlı Hâkimiyetinde Arap Toprakları, 1516-1800*, (2. Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hezarfen Hüseyin Efendi. (1998). *Telhisü'l- Beyân fî Kavânîn-i Âl-i Osmân*. (1. Baskı). Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İlgürel, M. (1988). Acemi Oğlanı. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. (1. Baskı). (Cilt I), 324-325.

İlgürel, M. (1986). Yeniçeriler. *Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi*. (1. Baskı). (Cilt XIII), 385-395.

Mehmed Râif Efendi. (2013). *Şemâil-i Şerif (Efendimiz'in (SAV) Güzelliği ve Ahlâkı)*. (1. Baskı). Semerkant Yayınları.

Özcan, A. (1994). Devşirme. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. (1. Baskı). (Cilt IX), 254-257.

Özcan, A. (2007). Pençik. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. (1. Baskı). (Cilt XXXIV), 226-228.

Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. (Cilt I-II-III).

Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Pul, A. (2016). *Yeniçeri Ocağı'nın 68. Ortası Turnacıbaşılık*. (1. Baskı), Gece Kitaplığı Yayınları.

Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*. (1. Baskı).

Selanikî Mustafa Efendi. (1989). *Tarih-i Selanikî*. (1. Baskı). Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Sertoğlu, M. (1986). *Osmanlı Tarih Lügatı*. (1. Baskı). Enderun Kitabevi.

Şem'dânî- Zâde Fındıklılı Süleyman Efendi. (1980). *Mür'i't- Tevârih*, (1. Baskı). (Cilt II). İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları. .

Taşköprîzâde Ahmed Efendi. (2016). *Ahlak ve Siyaset Risaleleri*. (1. Baskı). Medeniyet Üniversitesi Yayınları.

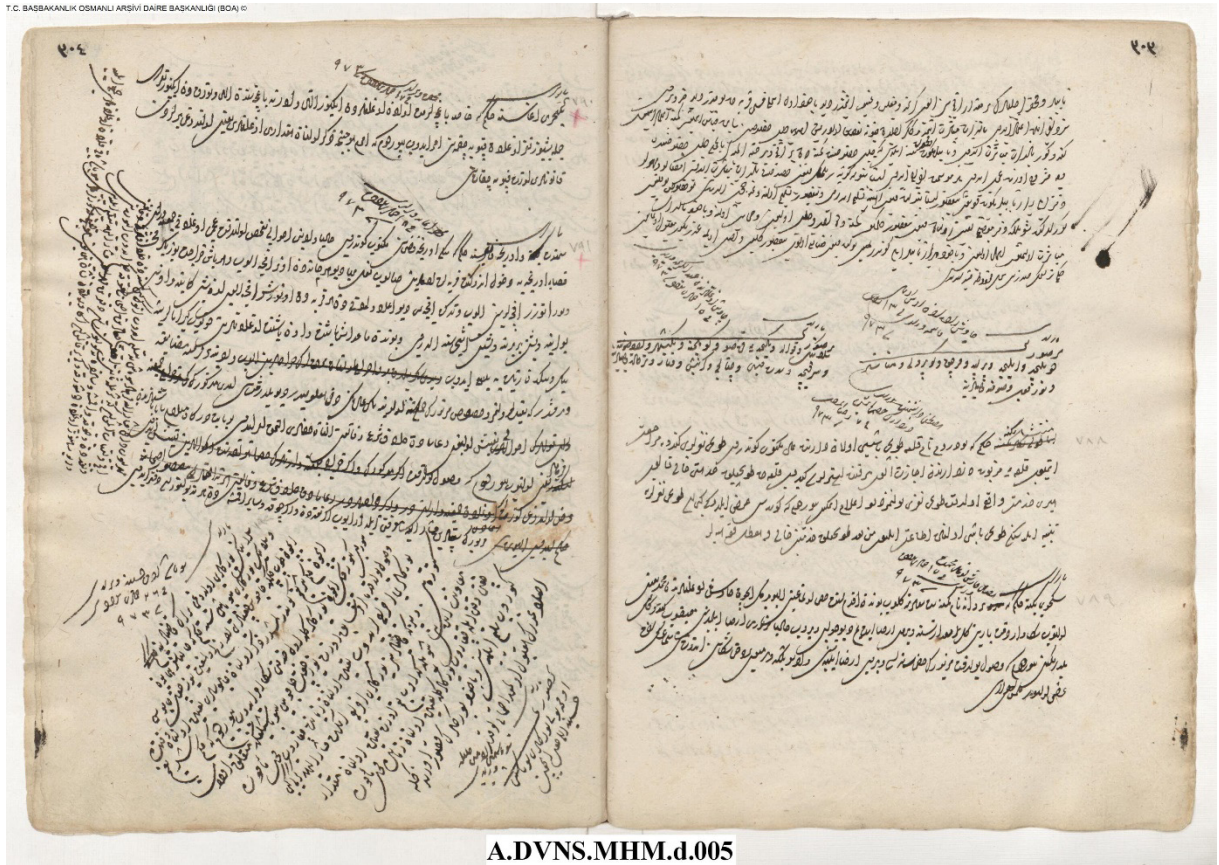
Topçular Kâtibi Abdülkadir. (2003). *Kadrî Efendi Tarihi*. (1. Baskı). (Cilt I). Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uludağ, S.- Salim Söğüt. (1996). Firaset. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. (Cilt XIII). 116-118.

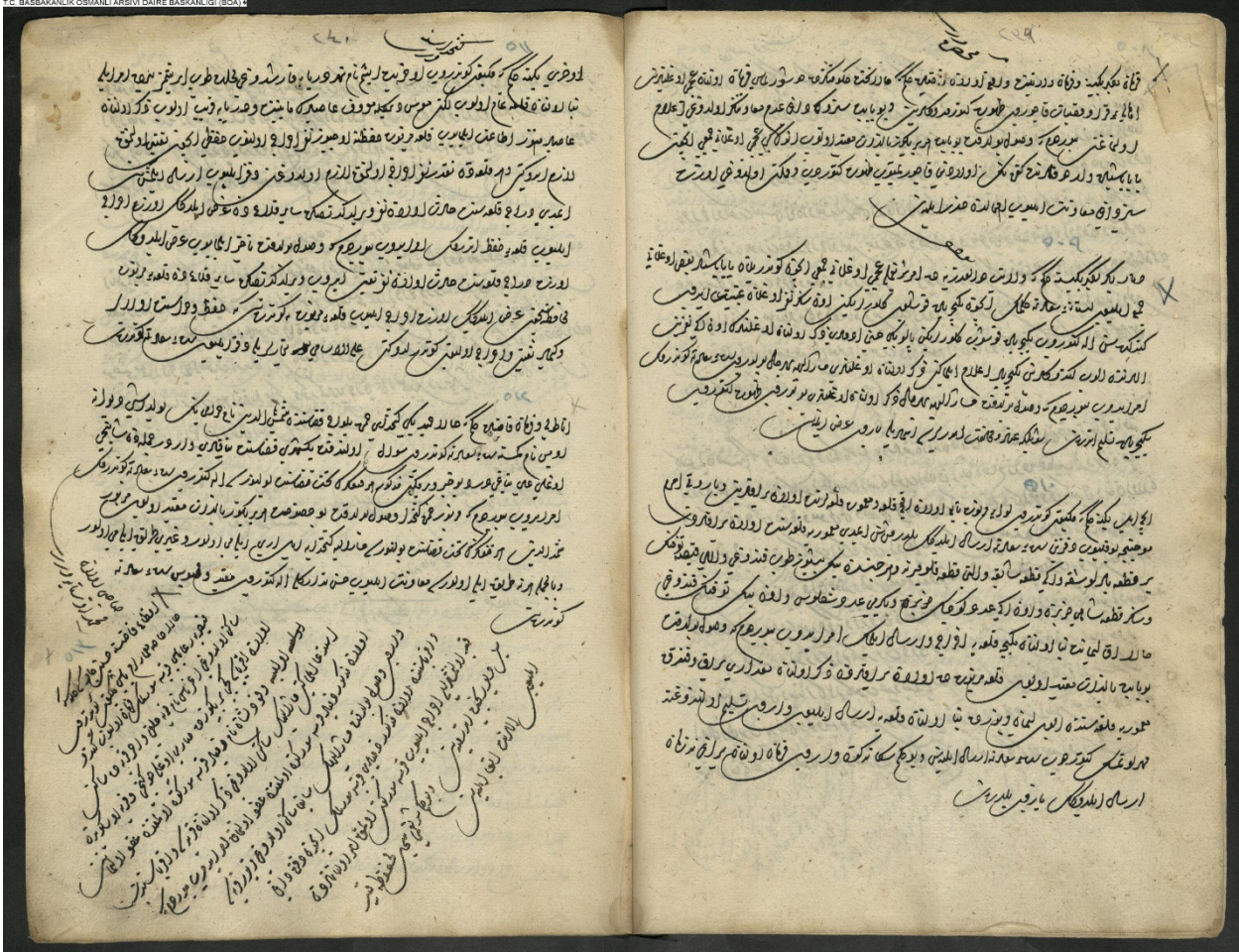
Uzunçarşılı, İ.H. (1988). *Osmanlı Devlet Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları*. (1.Baskı). (Cilt I), Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uzunçarşılı, İ.H. (1988). Devşirme. *Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi*. (1. Baskı). (Cilt III). 564-565.

EKLER

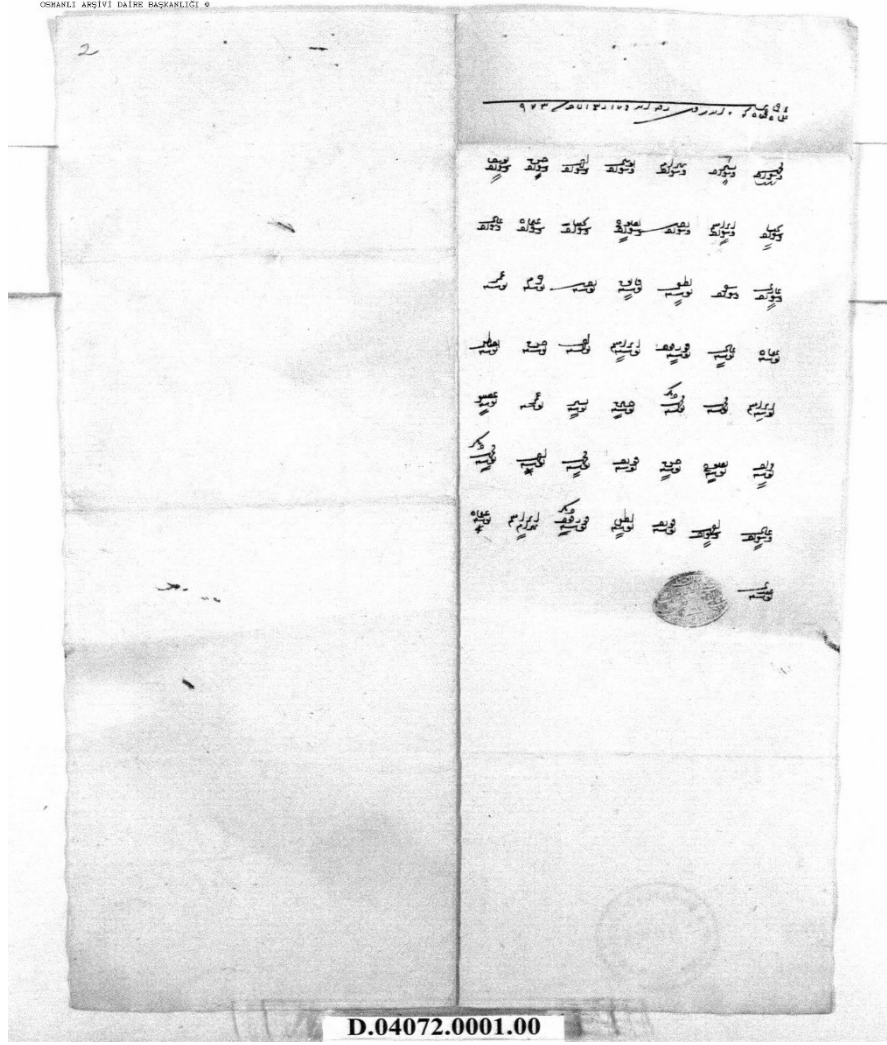

EK-1: Devşirme Memurların Usule Aykırı Davrandıklarını Gösterir Hüküm

A. {DVNSMHM.d.00023

EK-2: Devşirme Memurlarının Usule Aykırı Davranıp, Belirtilen Yer Dışında Farklı Bir Sancaktan Acemi Oğlanının Toplandığına Dair Hüküm.

EK-3: 973/1565 tarihli Esami Defterinde, Enderun'a çıkışları yapılan 49 acemi oğlanının isimleri